

Ραψωδία Ω (468-595)

Έκτορος λύτρα

Ο Αχιλλέας κρατά το σώμα του Έκτορα
Από αττικό ερυθρόμορφο κύπελλο (490-
480 π.Χ.), Μουσείο του Λούβρου

Η ραψωδία Ω αρχίζει με τη συνεχιζόμενη κακοποίηση του σώματος του Έκτορα από τον Αχιλλέα. Ωστόσο, είναι φανερό ότι η ένταση της κακοποίησης έχει μειωθεί. Η έμφαση δίδεται πια στην αδυναμία του Αχιλλέα να ησυχάσει. Η εκδίκηση δε μαλάκωσε την ψυχή του, δεν του έδωσε την ικανοποίηση που ανέμενε. Το σώμα του Έκτορα δεν φθείρεται από την κακοποίηση. Μέρα με τη μέρα όμως βλέπουμε τον Αχιλλέα τελικά να μαραζώνει. Η εικόνα αυτή προκαλεί την αντίδραση των θεών και ιδιαίτερα του Απόλλωνα, η παρέμβασή του οποίου θυμίζει την παρέμβαση της

Αθηνάς στο Α της Οδύσσειας. Ο Απόλλωνας θυμίζει την ευσέβεια του Έκτορα, κακίζει την τωρινή αδικία που υφίσταται και απαιτεί αποκατάσταση της δικαιοσύνης. Στη συνέλευση των θεών στον Όλυμπο και παρά την αντίδραση της Ήρας, ο Δίας θα αποφασίσει την αποκατάσταση της ηθικής και θρησκευτικής τάξης, χωρίς όμως να μειώσει την τιμή του Αχιλλέα. Έτσι η Ίριδα θα σταλεί να καλέσει τη Θέτιδα στον Όλυμπο. Ο Δίας θα της ζητήσει να μεταφέρει στον Αχιλλέα την επιθυμία του να επιστραφεί το σώμα του Έκτορα με την καταβολή λύτρων. Ο Αχιλλέας θα αποδεχθεί την εντολή του Δία. Ταυτόχρονα η Ίριδα αποστέλλεται στον Πρίαμο και του ανακοινώνει την απόφαση των θεών ζητώντας του να μεταβεί με λύτρα στον Αχιλλέα. Ο Πρίαμος με τη βοήθεια του μεταμφιεσμένου Ερμή θα φτάσει στο στρατόπεδο των Μυρμιδόνων και θα προσπέσει ως ικέτης στα πόδια του έκπληκτου Αχιλλέα. Η ικεσία του θα βρει ανταπόκριση και ο Αχιλλέας θα επιστρέψει το σώμα του Έκτορα. Ξημερώματα της επόμενης ημέρας με τη βοήθεια του Ερμή θα φτάσει στην Τροία. Θα ακολουθήσει τριπλός θρήνος, της Ανδρομάχης, της Εκάβης και της Ελένης και το έργο θα τελειώσει με την περιγραφή της ταφής του Έκτορα, η οποία κατά κάποιο τρόπο αποτελεί προτύπωση του θανάτου και της ταφής του ίδιου του Αχιλλέα. Από τη ραψωδία έχει επιλεγεί να διδαχτεί η ικεσία του Πριάμου προς τον Αχιλλέα, το

κεντρικό και, ίσως, σπουδαιότερο μέρος της ραψωδίας. Επειδή η έκταση των προς διδασκαλία στίχων δεν είναι μεγάλη, προτείνουμε να διδαχτεί η ενότητα ενιαία, σε μία διδακτική περίοδο.

Διδακτικοί στόχοι

Στην ενότητα αυτή οι μαθητές αναμένεται:

- να αντιληφθούν, μέσα από τους συσχετισμούς με τη ραψωδία Α, ότι η ραψωδία Ω κλείνει κυκλικά την Ιλιάδα εξασφαλίζοντας ενότητα στο έργο.
- να διαπιστώσουν ότι μεγάλα θέματα που εισάγονται στην Α (όπως η *μῆνις*, η διασάλευση της ηθικής και κοινωνικής τάξης) ολοκληρώνονται και κλείνουν στην Ω.
- να κατανοήσουν τον έντονα ανθρωπιστικό χαρακτήρα της ραψωδίας, ιδιαίτερα της *ομιλίας* Αχιλλέα-Πριάμου.
- να σχηματίσουν μια ολοκληρωμένη εικόνα για τον κορυφαίο ήρωα της Ιλιάδας, τον Αχιλλέα και τη διασύνδεση της μοίρας του με τη μοίρα του Έκτορα.
- Να συνειδητοποιήσουν εν τέλει ότι η *Ιλιάδα* είναι πολεμικό έπος στο οποίο δεν υπάρχουν νικητές και ηττημένοι.

Ενδεικτικός διδακτικός χρόνος

Τρεις (3) περίοδοι

Α. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

Η ραψωδία Ω είναι ξεχωριστή για το ξεκάθαρο θέμα της και τη δομή της. Μοιάζει πολύ με την ραψωδία Α, στην οποία κυρίαρχο θέμα ήταν η *μήνις* του Αχιλλέα και οι συνέπειές της. Η *μήνις* που αρχικά στρέφεται κατά του Αγαμέμνονα, διαφοροποιείται στις ραψωδίες Σ και Τ, καθώς μετά το θάνατο του Πατρόκλου μετατοπίζεται προς το πρόσωπο του Έκτορα. Η *μήνις* παύει πια να υπάρχει με την επιστροφή στον Πρίαμο του νεκρού σώματος του Έκτορα. Στην Ω μπορούμε να πούμε ότι κυρίαρχο θέμα είναι ο *έλεος* και η *αϊδώς* εκ μέρους θεών και ανθρώπων. Επιπλέον παρατηρούμε ότι πολλά θέματα που τίθενται στην Α διευθετούνται και ολοκληρώνονται στην Ω. Η δομή της ραψωδίας είναι ευδιάκριτη και χωρίζεται σε τρία μέρη: α/ οι θεοί δείχνουν οίκτο για το σώμα του νεκρού Έκτορα, β/ η ικεσία του Πριάμου στον Αχιλλέα και γ/ ο θρήνος και η ταφή του Έκτορα στην Τροία. Με τον τρόπο αυτό, όπως και στη Χ, το κεντρικό θέμα αναδεικνύεται με την τοποθέτησή του στο κέντρο της ραψωδίας αλλά και προετοιμάζεται με ενέργειες που λαμβάνουν χώρα σε θεϊκό και σε ανθρώπινο επίπεδο και οι οποίες δημιουργούν ένταση και αγωνία, ενώ κλείνει με θρήνους μέσα σε ένα κλίμα σιωπηλής αξιοπρέπειας. Η ραψωδία αρχίζει με τον Αχιλλέα, η μορφή του οποίου κυριαρχεί, και κλείνει με τον Έκτορα, τους δύο βασικούς πυλώνες όλης της Ιλιάδας. Η *Ιλιάδα* ολοκληρώνεται με την ταφή του Έκτορα και με τον αναμενόμενο θάνατο του Αχιλλέα.

Αχιλλέας, λεπτομέρεια από
αττικό ερυθρόμορφο
κύπελλο (480-470 π.Χ.),
Μουσείο του Λούβρου

Ο Πρίαμος και ο Ιδαίος προσεγγίζουν με τη βοήθεια του Ερμή τη σκηνή του Αχιλλέα. Βρίσκει τον Αχιλλέα να έχει μόλις δειπνήσει, έχοντας κοντά του τον Αυτομέδοντα και τον Άλκιμο, οι οποίοι τον φρόντιζαν μετά το θάνατο του Πατρόκλου, και πιο μακριά τους άλλους. Είναι ενδιαφέρον να προσέξουμε ότι ο Αχιλλέας έχει ήδη ακολουθήσει τη

Σταύρος Σταύρου

συμβουλή που του έδωσε προηγουμένως η Θέτιδα (Ω 128-130) και έχει φάει για πρώτη φορά μετά το θάνατο του Πατρόκλου (κάτι που θα κάνει σε λίγο και ο Πρίαμος τρώγοντας για πρώτη φορά από το θάνατο του Έκτορα). Ο ποιητής αφήνει να εννοηθεί ότι η διάθεση του Αχιλλέα είναι ήδη μαλακότερη. Η αποδοχή της τροφής συνιστά ταυτόχρονα και αποδοχή της θνητότητας, καθώς η τροφή είναι απαραίτητη στους θνητούς, για να ζήσουν. Ταυτόχρονα, αποτελεί και επιστροφή στις ομαλές διαδικασίες του πολιτισμένου βίου, καθώς στις προηγούμενες ραψωδίες ο Αχιλλέας είχε αποθριωθεί.

Όλη η σκηνή της επίσκεψης του Πριάμου θυμίζει αντίστοιχες σκηνές επισκέψεων και φιλοξενίας. Συνήθως ο επισκέπτης βρίσκει τον οικοδεσπότη απασχολημένο, στη συνέχεια γίνεται αντιληπτή η παρουσία του, του προσφέρεται κάθισμα και φαγητό και μετά αρχίζει η συζήτηση. Σε ένα μεγάλο βαθμό αντιστρέφεται το τυπικό της φιλοξενίας, καθώς η συζήτηση προηγείται της προσφοράς καθίσματος, ο Πρίαμος μιλά πρώτος, προσφέρει αυτός δώρα (λύτρα), ενώ το γεύμα θα ακολουθήσει στο τέλος.

Πρίαμος και Αχιλλέας,
Alexander Andreyevich
Ivanov (1806-1858)

Ο Πρίαμος προσπέφτει ως ικέτης στον Αχιλλέα. Χαρακτηρίζεται από τον ποιητή *μέγας* (477) τονίζοντας έτσι ακόμη περισσότερο την υπέρτατη πράξη ταπείνωσης του γέροντα βασιλιά, ο οποίος ακολουθώντας το τυπικό της ικεσίας θα γονατίσει και θα ακουμπήσει τα γόνατα του Αχιλλέα, ενώ σε μια απροσδόκητη κίνηση θα φιλήσει τα χέρια του φονιά του γιου του. Ο ποιητής χρησιμοποιεί για τα χέρια του Αχιλλέα το επίθετο *άνδροφόνους* (479), χαρακτηριστικό επίθετο για τον ίδιο τον Έκτορα. Στην πιο δραματική στιγμή της *Ιλιάδας*, η έκπληξη του Αχιλλέα από την ξαφνική παρουσία και κίνηση του Πριάμου τονίζεται με μια παρομοίωση (480-3). Όπως κάποιος που αναγκάζεται να φύγει εξόριστος από τη χώρα του λόγω φόνου και εμφανίζεται ξαφνικά στο αρχοντικό πλούσιου οικοδεσπότη, έτσι ξαφνιάστηκε και ο Αχιλλέας. Πρόκειται για μοναδική παρομοίωση στην *Ιλιάδα*, στην οποία μάλιστα οι ρόλοι αντιστρέφονται. Καθώς το πρόσωπο στο οποίο προσπέφτει ο ικέτης είναι ο φονιάς, ενώ ο πλούσιος οικοδεσπότης είναι ο ικέτης. Επιπλέον, ο ικέτης Πρίαμος βρίσκεται στη γη του, ενώ το πρόσωπο στο οποίο προσπέφτει, ο Αχιλλέας, είναι εισβολέας

Σταύρος Σταύρου

στην ίδια του τη χώρα. Η παρομοίωση τονίζει την ένταση της στιγμής και οπτικοποιεί το ξάφνιασμα του Αχιλλέα και των συντρόφων του.

Ο Πρίαμος προσφέρει λύτρα στον Αχιλλέα, λεπτομέρεια από αργυρή οινόχοη (1^{ος} αι. μ.Χ.)

Ο λόγος του Πριάμου (486-506) επικεντρώνεται στη σύγκρισή του με τον πατέρα του Πηλέα. Αν και ο Ερμής, λίγο πριν μπει στη σκηνή, του είχε τονίσει να εξορκίσει τον Αχιλλέα στον πατέρα του, στη μάνα και στο γιο του, ο Πρίαμος επικεντρώνεται στον πατέρα του Αχιλλέα, τον Πηλέα. Τονίζει την κοινή του ηλικία με τον πατέρα του Αχιλλέα και τα προβλήματα που πιθανόν αντιμετωπίζει (για το οποία ανησυχεί και ο ίδιος ο Αχιλλέας, όχι μόνο στην Ιλιάδα αλλά και στην Οδύσσεια, λ 494-505) και δίνει έμφαση στις διαφορές τους: εκείνος, αν και ο γιος του είναι μακριά, ακούει ότι είναι ζωντανός και ελπίζει στο γυρισμό του (έντονη η ειρωνεία καθώς τόσο εμείς όσο και ο ίδιος ο Αχιλλέας γνωρίζουμε ότι κάτι τέτοιο δε θα συμβεί). Αντιθέτως, ο Πρίαμος, αν και είχε πολλά παιδιά, έχει χάσει τα περισσότερα, κυρίως όμως τον ένα και μοναδικό, τον υπερασπιστή της πόλης, τον Έκτορα. Η αναφορά στα πολλά παιδιά του Πριάμου, τονίζει την ξεχωριστή σπουδαιότητα του Έκτορα, όπως την τόνισαν οι προηγούμενες απαξιωτικές αναφορές του Πριάμου (Ω 253-264) στους εναπομείναντες γιους του στην αρχή της ραψωδία. Ξεχωρίζει εκεί η σκληρή φράση: *τούς μὲν ἀπώλεσ' Ἄρης, τὰ δ' ἐλέγχεα πάντα λέλειπται*. Ο Πρίαμος λέει πολύ σύντομα τον πραγματικό λόγο της επίσκεψής του (προφανώς ανησυχεί για την αντίδραση του Αχιλλέα) και κλείνει κυκλικά το λόγο του με μια ακόμη αναφορά στον πατέρα του Αχιλλέα. Ο Πρίαμος παρουσιάζεται στον Αχιλλέα ως πατέρας και ικέτης και όχι ως βασιλιάς. Φιλώντας τα χέρια του, χωρίς να ζητά εκδίκηση για το θάνατο του γιου του, ταπεινώνεται

μπροστά στον Αχιλλέα, τον βοηθά να δει στο πρόσωπό του τον πατέρα του και ξυπνά τη συμπάθειά του (κυριολεκτικά και μεταφορικά).

Τα λόγια του Πριάμου θυμίζουν στον Αχιλλέα τον πατέρα του προκαλώντας του θρήνο. Δε θα σηκώσει τον Πρίαμο, αλλά θα τον απομακρύνει πιάνοντάς τον από το χέρι, πράξη που δείχνει ότι αποδέχεται την ικεσία του. Ο Αχιλλέας, με την έμφαση που δίνει ο Πρίαμος (και ο ποιητής) για πρώτη φορά σκέφτεται τον πατέρα του με τέτοιο τρόπο, που δεν είχε ξαναγίνει πιο πριν, και ο Πηλέας αναδεικνύεται έτσι όπως δεν τον έχουμε ξαναδεί στο έργο. Ο Αχιλλέας αναγνωρίζει το θνητό του πατέρα, προχωρώντας σε μια βαθύτερη συνειδητοποίηση και της δικής του θνητότητας. Η αναγνώριση στο πρόσωπο του Πριάμου του δικού του πατέρα ισοδυναμεί με την απομάκρυνση της θεϊκής του υπόστασης και την αποδοχή της κοινής ανθρώπινης κληρονομιάς. Οι δυο τους θα θρηνήσουν μαζί. Η οργή του Αχιλλέα μετατρέπεται σε θλίψη και η θλίψη του Πριάμου σε συγχώρεση.

Έκτορος λύτρα, Αττική
ερυθρόμορφη κύλικα (480 π.Χ.),
Βρετανικό Μουσείο

Ο λόγος του Αχιλλέα (513-551) απαντά σε κάποιο βαθμό και ομοιάζει με τη δομή του λόγου του Πριάμου. Ο λόγος του Αχιλλέα, γνωμικός και αλληγορικός, θα συγκρίνει τη μοίρα του Πηλέα και του Πριάμου, ενώ θα κλείσει κι αυτός κυκλικά επαναφέροντας στο τέλος, όπως και στην αρχή του λόγου του, το ανώφελο του θρήνου και το αναπόφευκτο των παθών στη ζωή του ανθρώπου. Ο Αχιλλέας αποκτά μια ξεχωριστή αυτοσυνειδησία, παρόμοια με αυτή του Πατρόκλου και του Έκτορα λίγο πριν ξεψυχήσουν¹. Έτσι στοχάζεται πάνω στα όρια της ανθρώπινης ζωής. Ενώ η σοφία θεωρείται προνόμιο ενός ηλικιωμένου, παρατηρούμε έναν νεαρό να συμβουλεύει έναν μεγαλύτερό του. Του επισημαίνει λοιπόν ότι μόνοι οι θεοί ζουν χωρίς έγνοιες (*ἀκηδέες*). Ακολουθεί η αλληγορική εικόνα με τα δύο πιθάρια του Δία, ένα με

¹ Αυτό είναι κοινός τόπος στην αρχαϊκή και την κλασική λογοτεχνία. Παρόμοιες εκλάμψεις έχει και ο ετοιμοθάνατος Ηρακλής στις *Τραχίνιες* του Σοφοκλή

συμφορές κι ένα με αγαθά. Οι θνητοί παίρνουν μια αναλογία αγαθών και συμφορών, κανείς όμως δεν παίρνει μόνο από το πιθάρι των αγαθών. Ο Αχιλλέας δίνει μια παραστατική εικόνα των ανθρώπινων παθών. Η αλληγορία φαίνεται να είχε λαϊκή προέλευση (κάτι παρόμοιο βλέπουμε και στον Ησίοδο με το κουτί της Πανδώρας, Έργα 90-104). Το παράδειγμα ταιριάζει και στον Πηλέα: απέκτησε πλούτο, εξουσία, σύζυγο θεά αλλά μόνο ένα γιο κι αυτόν ολιγόζωο (παναώριον), ο οποίος κάθετα (ἤμαι) προκαλώντας κακό στους Τρώες (ενδεχομένως μέσα από τα λόγια του διαφαίνεται μια αμφισβήτηση του ηρωικού ιδανικού, καθώς ο ήρωας θεωρεί τον πόλεμο ως μια ανώφελη πράξη). Όπως και ο Πρίαμος, έτσι και ο Αχιλλέας τονίζει τον ένα γιο. Ταυτόχρονα, θυμίζει στον Πρίαμο τον πλούτο του και την προηγούμενη ευτυχία του και του τονίζει το μάταιο του θρήνου αλλά και τις νέες συμφορές που τον περιμένουν (πτώση της Τροίας και όλα όσα θα ακολουθήσουν). Ο λόγος του Αχιλλέα είναι και παρηγορητικός, καθώς εκφράζει συμπάθεια προς τον Πρίαμο και διορθώνει την τάση για υπερβολική θλίψη. Ο θρήνος άλλωστε δεν έχει κανένα πρακτικό αποτέλεσμα.

Ο Πρίαμος αρνείται να καθίσει ζητώντας από τον Αχιλλέα να δεχτεί τα λύτρα και να του επιτρέψει να δει το σώμα του Έκτορα, ενώ ταυτόχρονα του εύχεται να επιστρέψει γερός στην πατρίδα του (552-558). Η άρνηση του Πριάμου να καθίσει δημιουργεί ένταση και αγωνία, καθώς ο Αχιλλέας, παρά τον αποστασιοποιημένο και γνωμικό λόγο που προηγήθηκε, αντιδρά έντονα (559-570). Η άρνηση του Πριάμου να καθίσει, αποτελεί άλλωστε μια μορφή προσβολής του κανόνα της φιλοξενίας. Ο Αχιλλέας βρίσκεται ακόμη σε μεγάλη ένταση και μπορεί εύκολα να ξεσπάσει. Εντούτοις δείχνει αξιοθαύμαστη αυτοσυγκράτηση. Η αντίδρασή του προκαλεί το φόβο του Πριάμου (571). Η παράκληση του Πριάμου, η αντίδραση του Αχιλλέα και η συμμόρφωση του Πριάμου θυμίζουν τη σκηνή

Ο Αχιλλέας δέχεται τον Πρίαμο, μελανόμορφος αμφορέας (520-510 π.Χ.)

Αγαμέμνονα-Χρύση στην Α. Μόνο που εκεί ο ικέτης δεν έγινε σεβαστός. Ο Αχιλλέας αναγνωρίζει τη θεϊκή αρωγή που έχει ο Πρίαμος και τονίζει εμφαντικά την απόφασή του να μην παρακούσει αλλά να σεβαστεί τις εντολές του Δία. Αν αρνούσαν να δεχτεί τον ικέτη, αυτό θα συνιστούσε προσβολή στον ίδιο το Δία. Βγαίνοντας από τη σκηνή ο Αχιλλέας

παρομοιάζεται και πάλι με λιοντάρι (572), δείχνοντας από τη μια τη διάθεσή του και από την άλλη τον κίνδυνο και τη δύναμη, την ευγένεια και τη βία που ενυπάρχουν στον Αχιλλέα.

Η ξαφνική αλλαγή της συμπεριφοράς του Αχιλλέα έχει ερμηνευτεί ποικιλοτρόπως: σύμφωνα με τον Richardson² δείχνει τη μεγάλη ένταση στην οποία βρίσκεται ο Αχιλλέας, μια ένταση που μπορεί να ξεσπάσει ανά πάσα στιγμή. Ο Silk³ θεωρεί ότι ο Αχιλλέας αντιδρά έντονα όχι τόσο στην άρνηση του Πριάμου να καθίσει όσο στην ευχή του να επιστρέψει ζωντανός στην πατρίδα του. Ο Πρίαμος αγνοεί ότι ο Αχιλλέας έχει ήδη επιλέξει συνειδητά το θάνατο. Αν και η επιλογή είναι συνειδητή, προκαλεί πόνο και λύπη στον Αχιλλέα. Η αντίδρασή του συνεπώς αποτελεί εκδήλωση αυτών των συναισθημάτων. Η Minchin⁴, αφού επισημάνει ότι η αντίδραση του Αχιλλέα μας κάνει να αντιληφθούμε πόσο εύθραστοι είναι οι δεσμοί της ανθρώπινης συμπόνιας, απορρίπτει την ψυχολογική ερμηνεία της. Θεωρεί ότι η αντίδραση του Αχιλλέα είναι τυπική του ήρωα, συνεπής με τον χαρακτήρα που έχει δείξει έως τώρα στην *Ιλιάδα*. Ως Αχιλλέας υπακούει στους θεούς αλλά και ως Αχιλλέας δεν ανέχεται καμία ανάμειξη στα ζητήματά του (κάτι που επιχείρησε να κάνει ο Αγαμέμνονας στην Α' θυμηθείτε επίσης ότι, όταν κυνηγούσε τον Έκτορα στη Χ, δεν επέτρεπε σε κανέναν να τον πλησιάσει ή να τον χτυπήσει). Ο ποιητής αρέσκεται να παρουσιάζει αντιθετικές πλευρές της προσωπικότητας των ηρώων του (π.χ. ο Δίας παρουσιάζεται μεγαλοπρεπής αλλά και εξαπατημένος από την Ήρα). Και ο Αχιλλέας δε θα ήταν Αχιλλέας, αν, πέρα από την ευγενική και ανθρώπινη πλευρά που παρουσίασε πιο πριν στην Ω, δεν παρουσίαζε και την τρομακτική του πλευρά, την οποία γνωρίσαμε στις προηγούμενες ραψωδίες. Έτσι ο ποιητής κάνει τους ήρωες να φαίνονται πιο ρεαλιστικοί και αληθοφανείς. Επιπλέον, η αντίδραση του Αχιλλέα εξυπηρετεί και με άλλον τρόπο τη συνέπεια της αφήγησης. Ο Πρίαμος πρέπει να νιώσει την απειλή που έχει προοικονομηθεί στο α' μισό της Ω (μέσα από τα λόγια της Εκάβης αλλά και του Ερμή). Παρατηρούμε λοιπόν ότι η απάντηση του Αχιλλέα ξεκινά με τη φράση *ὑπόδρα ἰδών* (559), φράση που προηγήθηκε σε κάθε περίπτωση απόρριψης πρότασης από τον Αχιλλέα (π.χ. στην πρόταση του Αγαμέμνονα στην Α 148 και στην πρόταση του Έκτορα στη Χ 344). Το εξοικειωμένο ομηρικό κοινό μπορούσε να αντιληφθεί μέσα από τη χρήση του λογότυπου την απειλή και ο ποιητής μπορούσε να δημιουργήσει με τον τρόπο αυτό ένταση.

Ο Αχιλλέας θα επιβλέψει ο ίδιος τη διαδικασία της ετοιμασίας του σώματος του Έκτορα, σε σημείο που να μην είναι ορατό από τον Πρίαμο. Προσέχει, να μην προκαλέσει το θρήνο του Πριάμου, δείχνοντας ευαισθησία. Ταυτόχρονα, προσπαθεί να ελέγξει και τη δική του αντίδραση, η οποία θα μπορούσε να είναι ανεξέλεγκτη από κάποια απρόβλεπτη κίνηση του Πριάμου. Ο Αχιλλέας δε θα επιβλέψει απλώς, αλλά θα τοποθετήσει ο ίδιος το σώμα του Έκτορα στο στρώμα. Η σκηνή ανακαλεί τη μεταξύ τους συνομιλία στη Χ (352-3), όταν ο ίδιος είχε κατηγορηματικά απορρίψει το ενδεχόμενο να θρηνήσει τον Έκτορα η μητέρα του πάνω σε νεκρικό στρώμα. Τότε η *μήνις* και η *μανία* εκδίκησης του Αχιλλέα βρισκόταν στο αποκορύφωμά της. Τώρα, η οργή έχει πια διευθετηθεί. Η αυτοσυγκράτηση του Αχιλλέα συνιστά μια ηρωική πράξη, καθώς αποτρέπει, προσωρινά έστω, τις συνέπειες της

---

² Richardson (1993)

³ Silk (2004)

⁴ Minchin (1986)

ανεξέλεγκτης βίας. Η επίκληση στο νεκρό Πάτροκλο γίνεται, γιατί ο Αχιλλέας στην Ψ 182-3 είχε ορκιστεί πάνω από την ταφική πυρά του ότι δε θα επιστρέψει το σώμα του Έκτορα.

Συσχετισμοί της ραψωδίας Ω με τις ραψωδίες A , I αλλά και με την *Οδύσσεια*

Είναι εντυπωσιακές οι αναλογίες και οι αντιθέσεις που υπάρχουν ανάμεσα στη ραψωδία A και στην Ω . Πιο συγκεκριμένα:

Και στις δύο ραψωδίες έχουμε έναν πατέρα που ζητά την επιστροφή ενός παιδιού του. Η A όμως ξεκινά με μια λανθασμένη πράξη και συμπεριφορά προς έναν πατέρα-ικέτη και τελειώνει με τη σωστή συμπεριφορά απέναντι σε έναν άλλο. Στη ραψωδία A μπορούμε να πούμε ότι έχουμε διασάλευση της τάξης με τη συμπεριφορά του Αγαμέμνονα προς το Χρύση, μια τάξη η οποία αποκαθίσταται με την ευγενική συμπεριφορά του Αχιλλέα προς τον Πρίαμο. Στην A επίσης έχουμε την βιαιότητα της σύγκρουσης του Αχιλλέα με τον Αγαμέμνονα, ενώ η Ω κλείνει αρμονικά μέσα σε ένα πνεύμα συμφιλίωσης.

Η αίτηση, επίσης, του Πριάμου για άμεση επιστροφή του σώματος του Έκτορα (Ω 553-558) θυμίζει την αντίστοιχη ικεσία του Χρύση στην A (A 17-21). Η οργισμένη απάντηση του Αχιλλέα στην Ω θυμίζει την αντίστοιχη απάντηση του Αγαμέμνονα (A 26-28,32), ενώ ο φόβος και η αντίδραση του Πριάμου (Ω 571-2) θυμίζει την αντίστοιχη αντίδραση του Χρύση (A 33). Ο Αχιλλέας όμως αντιμετωπίζει τον Πρίαμο με σεβασμό, ενώ ο Αγαμέμνονας τον Χρύση με περιφρόνηση. Επιπλέον, τα λύτρα στην A απορρίπτονται. Στην Ω όμως γίνονται αποδεκτά.

Υπάρχουν πέντε θέματα που θίγονται τόσο στην A όσο και στην Ω , μόνο που στη δεύτερη παρουσιάζονται με αντίστροφη σειρά. Τα θέματα αυτά στην A είναι τα εξής:

α/ η απόρριψη της προσφοράς των λύτρων του Χρύση, β/ η διένεξη Αχιλλέα και Αγαμέμνονα, γ/ η συνομιλία Θέτιδας και Αχιλλέα και η συμφωνία της να μεταφέρει την επιθυμία του Αχιλλέα για αποκατάσταση της τιμής του στον Δία, δ/ η συνομιλία Θέτιδας και Δία και ε/ η διαφωνία μεταξύ των θεών στον Όλυμπο.

Αντιθέτως η Ω ξεκινά α/ με τη διαφωνία μεταξύ των θεών για την επιστροφή του σώματος του Έκτορα, β/ τη συνάντηση Δία και Θέτιδας κατά την οποία ο Δίας ζητά από τη Θέτιδα να μεταφέρει την επιθυμία του στον Αχιλλέα, γ/ τη συνομιλία Θέτιδας-Αχιλλέα, δ/ τη συνομιλία Αχιλλέα και Πριάμου μέσα σε ένα φιλικό και πολιτισμένο κλίμα και ε/ την αποδοχή της ικεσίας και των λύτρων για το σώμα του Έκτορα.

Η Ω συνδέει υλικά και ψυχολογικά όλο το έπος. Με τη ραψωδία αυτή ο χρόνος και η δράση ολοκληρώνονται κυκλικά, έτσι ώστε στο τέλος της ραψωδίας Έλληνες και Τρώες να βρίσκονται λίγο πολύ στο ίδιο σημείο που βρίσκονταν και στην αρχή της Ιλιάδας. Το έργο ολοκληρώνεται με την αποκατάσταση του Αχιλλέα και όχι με το θάνατό του ή την πτώση της Τροίας αποκτώντας με τον τρόπο αυτό συμμετρία και συμβολικό περιεχόμενο.

Αναλογίες υπάρχουν και με τη ραψωδία I και την αποστολή της πρεσβείας των Αχαιών προς τον Αχιλλέα με δώρα αποκατάστασης της τιμής και διευθέτησης της διαφοράς προκειμένου ο ήρωας να επιστρέψει στον πόλεμο. Και οι δύο επισκέψεις θα γίνουν απροσδόκητα τη νύχτα, και στις δύο προσφέρεται αποζημίωση, και στις δύο θα υπάρξει γεύμα, ενώ και στις δύο θα εκδηλωθεί η ένταση του πάθους του Αχιλλέα. Όμως ο Πρίαμος ήρθε ο ίδιος, ενώ ο Αγαμέμνονας έστειλε αντιπροσώπους, και έφερε μαζί του το θησαυρό σε αντίθεση με τον Αχαιό αρχιστράτηγο που έστειλε απλώς έναν κατάλογο. Ο Πρίαμος ταπεινώνεται μπροστά στον Αχιλλέα περισσότερο από τους Αχαιούς και ρισκάρει την ίδια του τη ζωή προσεγγίζοντας τον Αχιλλέα, έστω κι αν έχει την εγγύηση των θεών. Έτσι, ο εγωιστικός λόγος του Αχιλλέα στην I δίνει τη θέση του στον συμπαθητικό λόγο προς τον Πρίαμο στην Ω .

Κοινά στοιχεία της Ω με την Οδύσσεια: στην αρχή της Ω ο Απόλλωνας παρουσιάζεται ως θεός που θίγει ηθικά θέματα κατά παρόμοιο τρόπο με αυτόν που κάνουν οι θεοί της *Οδύσσειας*. Η διαμαρτυρία μάλιστα του Απόλλωνα προς τους υπόλοιπους θεούς και το Δία θυμίζουν τη διαμαρτυρία της Αθηνάς προς το Δία στην α για τον Οδυσσέα. Η διπλή αποστολή της Ίριδας στη Θέτιδα και στον Πρίαμο και του Ερμή να συνοδεύσει με ασφάλεια το γέροντα βασιλιά, θυμίζουν τη διπλή αποστολή Αθηνάς και Ερμή στο α της *Οδύσσειας*. Γενικά η συμπεριφορά των θεών στην Ω ως προστατών της τάξης, της δικαιοσύνης και της καλοσύνης θυμίζει την αντίστοιχη συμπεριφορά τους στην *Οδύσσεια*. Τα λόγια μάλιστα του Δία στην α της *Οδύσσειας* για την ανθρώπινη ευθύνη προβάλλονται στην αλληγορική εικόνα των πίθων που αναφέρει ο Αχιλλέας στον Πρίαμο. Η έμφαση που δίνει ο Αχιλλέας στην αντοχή και την καρτερία απέναντι στις συμφορές που βρίσκουν τον άνθρωπο, παραπέμπουν ευθέως στο βασικό στοιχείο της προσωπικότητας του Οδυσσέα: *πολύτλας*. Στην Ω της *Ιλιάδας* και την ω της *Οδύσσειας* κυριαρχούν οι συμπαθητικές μορφές δύο γερόντων πατέρων, του Πριάμου και του Λαέρτη. Και οι δύο ραψωδίες κλείνουν με μια διευθέτηση, μετά μάλιστα από θεϊκή μεσολάβηση: στην *Οδύσσεια* επέρχεται η συμφιλίωση των κατοίκων της Ιθάκης και η αποκατάσταση του Οδυσσέα, στην *Ιλιάδα* η αποκατάσταση της τάξης που διασαλεύτηκε από την αρχή του έπους μέσα σε ένα πνεύμα συμφιλίωσης. Στη διευθέτηση αυτή καθοριστικός είναι ο ρόλος που διαδραματίζει και στα δύο έπη ο Δίας. Φαίνεται λοιπόν ότι ο δημιουργός της *Οδύσσειας* είχε έντονα στο μυαλό του τη ραψωδία Ω της *Ιλιάδας*, όταν συνέθετε το έργο του. Το τέλος της *Ιλιάδας* απηχεί και επαναλαμβάνει θέματα της αρχής της *Οδύσσειας* προτρέποντάς μας να δούμε τα δύο έργα ως μία συνέχεια.

Διευθέτηση συγκρούσεων

Από τη στιγμή που οι θεοί έστειλαν την έριδα στους ανθρώπους τα προβλήματα ανάμεσά τους άρχισαν να αυξάνονται. Είναι ενδιαφέρον να προσέξουμε ότι στην Ω γίνεται μια, σχεδόν ξεκάθαρη αναφορά σε αυτήν. Ο ποιητής αναφέρει ως αιτία της εχθρότητας της Ήρας την κρίση του Πάρη (25-30), ενώ γίνεται επίσης αναφορά στους γάμους του Πηλέα (56-63, 534-540)⁵. Οι θεοί μπορεί να απαλλάχτηκαν από τις συνέπειές της, σε ανθρώπινο επίπεδο όμως η *ξίρις* διευθετήθηκε μέσα από μια διαδικασία δημοσίων λόγων, ανταλλαγής δώρων, διοργάνωσης αθλητικών αγώνων αλλά και αγώνων κατά των εχθρών. Η ανταλλαγή δώρων, η διευθέτηση των διαφορών αποτελούν τιμητικές συναλλαγές στον ομηρικό κόσμο. Στην *Ιλιάδα* όμως παρατηρούμε μια προσδευτική κατάρρευση των καθιερωμένων διαδικασιών για τη διευθέτηση των συγκρούσεων. Η κατάρρευση αυτή ξεκινά με την απόρριψη των λύτρων του Χρύση από τον Αγαμέμνονα, συνεχίζεται με την απόρριψη της προσφοράς που γίνεται από την πρεσβεία των Αχαιών στον Αχιλλέα στην Ι, συνεχίζεται με την απόρριψη της ικεσίας του Λυκάονα⁶ στη Φ και κορυφώνεται στη Χ με την άρνηση του Αχιλλέα να επιτρέψει την επιστροφή και την ταφή του Έκτορα και με την κακοποίηση του σώματός του. Η *Ιλιάδα* όμως κλείνει με μια διευθέτηση, την αποδοχή των λύτρων του

⁵ Όπως και ο ποιητής της *Οδύσσειας* στην ω, έτσι κι εδώ ο ποιητής της *Ιλιάδας* ουσιαστικά ανακεφαλαιώνει τα πριν και τα μετά του ιλιαδικού μύθου με υπαινικτικές αναφορές.

⁶ Από τη σκηνή (Φ 106-113) αυτή έχει ξεκινήσει για τον Αχιλλέα η διαδικασία της αναγνώρισης της κοινότητας των ανθρώπων. Αν και απορρίπτει την ικεσία του, τον αποκαλεί φίλο που πρέπει κι αυτός να πεθάνει. Η λέξη φίλε δείχνει την αποδοχή από τον Αχιλλέα της κοινής ανθρώπινης σχέσης, έστω κι αν την αρνείται στη συνέχεια στον Έκτορα. Η σκηνή αυτή προετοιμάζει τη σκηνή με τον Πρίαμο στην Ω.

Πριάμου, με μια σκηνή συμφιλίωσης και ανακάλυψης των δεσμών που ενώνουν τους ανθρώπους, η οποία εμποδίζει, προς το παρόν, την πορεία προς το χάος. Ο Αχιλλέας δέχεται τα λύτρα αντίθετα από τον Αγαμέμνονα. Από το χάος και την κατάρρευση ενός συστήματος αξιών οδηγούμαστε στην τάξη. Η πραγματική αποκατάσταση της διασάλευσης του συστήματος διευθέτησης των συγκρούσεων δε γίνεται στην Τ με την επίσημη συμφιλίωση Αγαμέμνονα-Αχιλλέα. Αυτή γίνεται μόνο στην Ω με τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει ο Αχιλλέας τον Πρίαμο. Εκεί η αποκατάσταση της τάξης αφήνει τον Αχιλλέα και τον Πρίαμο με μια πιο ξεκάθαρη κατανόηση της κοινωνίας και των αξιών της.

Στις αξίες της κοινωνίας αυτής εντάσσεται και η προσφορά και η αποδοχή λύτρων (δώρων). Το ότι ο Αχιλλέας απορρίπτει την προσφορά του Αγαμέμνονα στην Ι δε σημαίνει ότι αδιαφορεί για την προσφορά δώρων ως μέσο αποκατάστασης ή επιβεβαίωσης της τιμής. Στην Ι τα απορρίπτει ακριβώς γι' αυτόν τον λόγο, γιατί θεωρεί ότι δεν αποκαθιστούν την τιμή του και τα βλέπει ως μια προσπάθεια του Αγαμέμνονα να κατοχυρώσει την πρωτοκαθεδρία του. Στέλνει τον Πάτροκλο στη μάχη, προκειμένου να κερδίσει χρόνο για να

Ο θνήσκων Αχιλλεύς,
Ernst Herter (1846-
1917), Αχιλλείον
Κέρκυρα

μπορέσει να αποκαταστήσει την τιμή του. Μετά το θάνατο του Πατρόκλου ο Αχιλλέας μπαίνει στη μάχη επιδιώκοντας *ποινή* και *κλέος* και όχι τιμή. Όχι γιατί αδιαφορεί γι' αυτήν αλλά γιατί το σύστημα απόδοσης τιμής έχει διαταραχθεί. Η στάση του απέναντι στον ετοιμοθάνατο Έκτορα αλλά και στο νεκρό σώμα του συνιστούν υπέρβαση των ορίων της πολιτισμένης ανθρώπινης κοινωνίας, ανατροπή της θρησκευτικής και κοινωνικής τάξης. Η τάξη επανέρχεται με τη στάση του απέναντι στον Πρίαμο και την αποδοχή των λύτρων (σημαντικό ρόλο στην αποκατάσταση αυτή παίζουν οι θεοί, καθώς ο Δίας ορίζει καινούργια *ἄποινα* που θα προσφέρουν τιμή στον Έκτορα και δόξα στον Αχιλλέα. Τα *ἄποινα* δεν αναιρούν την ηρωική ιδιότητα του Αχιλλέα αλλά αποτελούν το μέσο για την επανένταξη του Αχιλλέα σε ένα σύστημα απόδοσης τιμής. Δε φαίνεται ο Όμηρος ή κάποιος από τους χαρακτήρες να φαντάζεται την επιστροφή του σώματος του Έκτορα χωρίς λύτρα. Με την αποδοχή των λύτρων και την επιστροφή του σώματος του Έκτορα ο Αχιλλέας

επανεντάσσεται στα κοινωνικά πλαίσια, επανεντάσσεται ως κοινωνικό ον στην κοινωνία και στο σύστημα τιμής που αυτή αναγνωρίζει.

Αχιλλέας

Στην Ω γνωρίζουμε έναν διαφορετικό Αχιλλέα από αυτόν που γνωρίσαμε στην Ψ. Εκεί, στο αποκορύφωμα της *μήνιός* του προς το πρόσωπο του Έκτορα, συμπεριφέρεται ως ένας εκδικητικός φονιάς. Στην Ω όμως μέσα από τη στάση του απέναντι στον Πρίαμο προσεγγίζει μια εξυψωμένη μορφή ανθρωπισμού.

Ο Αχιλλέας είναι ο μοναδικός χαρακτήρας της Ιλιάδας που παρουσιάζει εξέλιξη μέσα στο έργο. Όπως έχουμε ήδη τονίσει από τη Χ είναι μοναδικός σε κάθε του αντίδραση. Είναι εντυπωσιακή η αυτοσυνειδησία που δείχνει να αποκτά στην Ω, μια αυτοσυνειδησία που προέρχεται από το θάνατο του Πατρόκλου, τη συνειδητοποίηση του επερχόμενου θανάτου του και το καταλάγιασμα του πάθους. Η ικεσία του Πριάμου θα τον βοηθήσει να καταλάβει ότι ακόμη κι ένας εχθρός αξίζει κατανόηση και σεβασμό, ότι τα ανθρώπινα βάσανα είναι κοινά. Αντιλαμβάνεται, μέσω του Πριάμου, ότι δε βιώνει μόνος την απώλεια, κατανοεί τη δύναμη της αντοχής, μαθαίνει την ταπείνωση και τον *έλεον*, που πηγάζει μέσα από την αίσθηση της ανθρώπινης αδυναμίας. Δεν υπάρχει ανθρώπινη πραγματικότητα χωρίς πάθος και συμφορές. Μπορεί πια να δει καθαρά τις συνέπειες που προκαλεί ο πόλεμος και ο ίδιος στους Τρώες νιώθοντας συμπόνια. Μέσα από τη συνάντηση ο Αχιλλέας κατά κάποιο τρόπο εξαγνίζεται, αντιλαμβάνεται τον κόσμο και τα όρια των ηθικών πλαισίων, συμφιλιώνεται με τον εαυτό του και με τη μοίρα του και επανεντάσσεται στο κοινωνικό σύνολο από το οποίο προσωρινά είχε αποκοπεί.

Η Ανδρομάχη θρηνεί τον Έκτορα, Jacques-Louis David (1748-1825), Μουσείο του Λούβρου

Σταύρος Σταύρου

Πρίαμος

Η τραγική μορφή του πατέρα που ικετεύει και φιλά τα χέρια του φονιά του γιου του συγκλονίζει και κερδίζει τη συμπάθειά μας. Όπως και στην περίπτωση του Έκτορα, έτσι και με τον Πρίαμο αισθανόμαστε ότι δεν του αξίζουν αυτά που του συμβαίνουν. Όπως επισημαίνει η Minchin⁷, τηρουμένων των αναλογιών, η επίσκεψή του στη σκηνή του Αχιλλέα συνιστά *αριστεία*. Μπορεί να μην δείχνει λόγω ηλικίας στρατιωτικές ικανότητες, πραγματοποιεί όμως μια εξαιρετικά παράτολμη πράξη. Η αξία του αναγνωρίζεται από τον αντίπαλό του, ενώ η προειδοποίηση του Αχιλλέα (560-570) θυμίζει την προειδοποίηση του ετοιμοθάνατου Πατρόκλου με την οποία ολοκληρώνεται η *αριστεία* του Έκτορα (Π) και την προειδοποίηση του Έκτορα (Χ) με την οποία ολοκληρώνεται η *αριστεία* του Αχιλλέα.

Είναι αισιόδοξο το τέλος της *Ιλιάδας*;

Συνιστά η ραψωδία Ω αυτό που με σύγχρονους όρους θα ονομάζαμε "χάπι εντ"; Είναι αλήθεια ότι το πνεύμα συμφιλίωσης, ανθρωπιάς, σεβασμού και συμπόνιας που κυριαρχεί στη ραψωδία σε συνδυασμό με την αποκατάσταση της ηθικής και θρησκευτικής τάξης ενισχύουν μια τέτοια άποψη.

Η πραγματικότητα όμως είναι διαφορετική. Η τάξη αποκαθίσταται προσωρινά, ενώ η συνάντηση Αχιλλέα και Πριάμου γίνεται κρυφά, στην ιδιωτική σφαίρα. Μπορεί να επιτρέπει τη θέαση των βασάνων και των αντιφάσεων της ανθρώπινης ζωής, δεν παύει όμως να αποτελεί ένα διάλειμμα από τον πόλεμο, ο οποίος εξακολουθεί να υπάρχει. Με εξαίρεση την *ομιλία* Γλαύκου και Διομήδη, όλες οι υπόλοιπες *ομιλίες* γίνονται σε ένα ασφαλές περιβάλλον, όπως για παράδειγμα στα τείχη της Τροίας ή στη σκηνή του Αχιλλέα. Στην *Ιλιάδα* έχουμε μια κίνηση από τον πόλεμο στην *ομιλία* και από την *ομιλία* στον πόλεμο. Θα μπορούσε να υποστηρίξει κάποιος ότι αυτή την κίνηση δεν την βλέπουμε στην Ω. Αν παρατηρήσουμε πιο προσεκτικά θα αντιληφθούμε ότι η πτώση της Τροίας είναι πια κοντά (κάτι που ενισχύει ο τριπλός θρήνος για τον νεκρό Έκτορα στο τέλος της ραψωδίας), όπως επίσης και ο αναμενόμενος θάνατος του Αχιλλέα. Ο πόλεμος και οι συνέπειές του επανέρχονται.

Εδώ ακριβώς βρίσκεται και το μεγαλείο της *Ιλιάδας*. Πρόκειται για ένα έργο που μπορεί να μιλήσει για έλεος, καλοσύνη, ανθρωπιά, σεβασμό, μπορεί να μιλήσει για πολιτισμό, χωρίς όμως να τα παροσιάζει να υπερισχύουν στη ζωή.

---

⁷ ο.π.

Βιβλιογραφία

Friedrich, P. & Redfield, J. 1999. "Speech as a Personality Symbol-The case of Achilles" in De Jong. I.J.F. (ed) *Homer Critical Assessments*, v. IV, 231-261

Linn, B. 2000. *Cliff's Notes. Homer's Iliad*, Foster City (CA)

Macleod, C.W. 1982. *Iliad, book XXIV*, Cambridge

Minchin, E. 1986. "The Interpretation of a Theme in Oral Epic: Iliad 24.559-570", *Greece & Rome*, XXXIII, No 1: 11-19

Mueller, M. 2009. *The Iliad*, London

Murnagham, S. 1992. Maternity and Morality in Homeric Poetry, *Classical Antiquity*, Vol. 11, No 1: 242-264

Postlethwaith, N. 2000. *Homer's Iliad: a commentary on the translation of Richmond Lattimore*, Exeter

Richardson, N. 1993. *The Iliad: a commentary*, v. VI, Cambridge

Rutherford, R.B. 1996. *Homer*, Oxford

Segal, C. 1971. *The Theme of the Mutilation of the Corpse in the Iliad*, *Mnemosyne*, Supplementum 17, Leiden

Silk, M. 2004. *The Iliad*, Cambridge

Toohey, P. 1992. *Reading Epic*, London & New York

Willcock, M.M. 1976. *A companion to the Iliad*, Chicago and London

Wilson, D.F. 2004. *Ransom, Revenge, and Heroic Identity in the Iliad*, Cambridge

Μαυρόπουλος, Θ.Γ. 2004. *Ομήρου Ιλιάδα*, Αθήνα, Ζήτρος

Β. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Πορεία, ενδεικτικές ερωτήσεις

Ω (468-595)

Διδακτικοί στόχοι

- Να μπορούν οι μαθητές να διαπιστώσουν τον τρόπο με τον οποίο ο ποιητής δημιουργεί ένταση κι αγωνία για τη στάση που θα τηρήσει ο Αχιλλέας απέναντι στον απροσδόκητο επισκέπτη.
- Να προσπαθήσουν να εξηγήσουν την αλλαγή στη συμπεριφορά, σε σχέση με τη Χ, του Αχιλλέα απέναντι στον Πρίαμο και το νεκρό σώμα του Έκτορα.
- Να προβληματιστούν για το αν η αλλαγή στη στάση του Αχιλλέα είναι αποτέλεσμα της δικής του προαίρεσης ή της παρέμβασης του Δία.
- Να αντιληφθούν τον τρόπο με τον οποίο η ομιλία τους συνιστά επιστροφή στις αρχές της ανθρωπιάς και της πολιτισμένης κοινωνίας.
- Να μπορούν να επισημάνουν τον γνωμικό χαρακτήρα των λόγων του Αχιλλέα.
- Να συγκρίνουν τη στάση του Αχιλλέα απέναντι στον Πρίαμο με αυτή του Αγαμέμνονα απέναντι στον Χρύση στην Α.
- Να είναι ικανοί να αιτιολογήσουν την ξαφνική ένταση που δημιουργεί η έντονη αντίδραση του Αχιλλέα στην πίεση του Πριάμου να του αποδώσει αμέσως το σώμα του Έκτορα.
- Να προβληματιστούν κατά πόσο ο ανθρωπιστικός χαρακτήρας της σκηνής απομακρύνει το θέμα του πολέμου.
- Να είναι σε θέση να δώσουν έναν ολοκληρωμένο χαρακτηρισμό του Αχιλλέα αλλά και του Πριάμου

Μαιευτικές ερωτήσεις / πορεία διδασκαλίας

1. Πώς ο ποιητής μας προϊδεάζει για την αλλαγή της συμπεριφοράς του Αχιλλέα;
2. Ποιος είναι ο επικοινωνιακός στόχος του πρώτου λόγου του Πριάμου; Πώς προσπαθεί να τον πετύχει; Υπηρετεί η δομή του λόγου το στόχο;
3. Ποια στοιχεία του πρώτου λόγου του Αχιλλέα αποδεικνύουν τον γνωμικό χαρακτήρα του; Ποια βασική αντίληψη της ανθρώπινης ζωής προβάλλει ο ήρωας; Θεωρείτε μια τέτοια αντίληψη αισιόδοξη ή απαισιόδοξη;
4. Θεωρείτε άκαιρη και αταίριαστη την οργισμένη αντίδραση του Αχιλλέα στην επιμονή του Πριάμου να επιστραφεί αμέσως το σώμα του Έκτορα;
5. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, ο Αχιλλέας επιστρέφει το σώμα του Έκτορα, παρόλο που επανειλημμένα είχε δηλώσει ότι δεν επρόκειτο να το κάνει;
6. Συγκρίνετε τη συμπεριφορά του Αχιλλέα στην Ω με αυτήν που είδατε στην Ψ. Θεωρείτε ότι η διαφορετική αντίδραση και συμπεριφορά είναι αποτέλεσμα μόνο της παρέμβασης του Δία;

7. Ποια κοινά στοιχεία και, κυρίως, ποιες διαφορές παρουσιάζει η στάση του Αχιλλέα απέναντι στον Πρίαμο με αυτήν του Αγαμέμνονα απέναντι στον Χρύση; Γιατί ο ποιητής στο τέλος του έργου ευνοεί μια τέτοια σύγκριση;
8. Καταγράψτε τέσσερα διαχρονικά/ πανανθρώπινα μηνύματα που πηγάζουν από την *ομιλία* Αχιλλέα-Πριάμου.
9. Δώστε έναν ολοκληρωμένο χαρακτηρισμό του Αχιλλέα και του Πριάμου.
10. Η πολιτισμένη και ανθρώπινη *ομιλία* του βασιλιά των Τρώων και του κορυφαίου των Αχαιών δημιουργεί ελπίδες για μια ειρηνική διευθέτηση του Τρωικού πολέμου;